

Дистанційне навчання як засіб підвищення якості підготовки фахівців

Незаперечним є той факт, що освіта – одна із фундаментальних складових розвитку особистості та суспільства, котрі в свою чергу мають безпосередній вплив на розвиток нації та держави. У наш час пріоритетними напрямками у плані розвитку освітньої політики стали доступність різноманітних освітньо-інформаційних джерел, надання можливостей вибору способу здобування знань, формування вмінь самостійно їх отримувати. У зв'язку з цим необхідним стає протягом короткого часу здійснювати не просте засвоєння знань, а формування навичок їх творчого застосування для отримання нових знань, спонування розвитку самостійного мислення, здатності до самонавчання. Це дозволяє констатувати, що такий підхід передбачає впровадження нової освітньої парадигми – «навчання протягом усього життя». Пріоритетними при цьому стають принципи особистісно-орієнтованої педагогіки. Нагальною є проблема доступності для всіх громадян якісної освіти.

Аналіз літературних джерел [2; 4; 5; 11] та відповідної педагогічної практики [6] дозволяє констатувати, що «якість освіти» є категорією, котра за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу. Це поняття поєднує властивості й характеристики освітнього процесу та його результату, що відображають освітні потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, – учнів і студентів, їхніх батьків, викладачів, роботодавців, керівників, тобто суспільство в цілому.

Аналіз різних підходів до вивчення якості освіти [9] дозволяє стверджувати, що **якість освіти** – це ступінь відповідності освіти (як результату, як процесу, як соціальної системи) поліфункціональним потребам, інтересам особи, суспільства, держави. Це системна сукупність ієрархічно організованих, соціально значущих сутнісних властивостей (характеристик, параметрів) освіти (як результату, як процесу, як соціальної системи).

Основними чинниками забезпечення якості освіти, згідно з дослідженнями С. Полякова [8], є: кадрове забезпечення; навчально-методичне забезпечення; матеріально-технічна база; інтелектуальний потенціал учбового закладу.

Крім того можна стверджувати, що підвищення якості освіти припускає висунення на перший план задач задоволення запитів кожного індивіда на освітні послуги певного об'єму, змісту і якості з урахуванням кон'юнктури на ринку праці, індивідуального рівня освіти, віку, соціального статусу, зайнятості, місця проживання і т.п.

При цьому підвищення якості освіти повинно вирішуватися шляхом реальної індивідуалізації навчання, створення нових ефективних дидактичних систем і технологій навчання, врахування особливостей психічних процесів пізнавальної та практичної діяльності індивіда, переходу до особистісно-орієнтованого навчання.

Серед чинників, змін у сфері освіти слід назвати процеси інформатизації суспільства. Практичним свідченням є бурхливий розвиток засобів телекомунікації й інформаційних технологій, їх проникнення практично в усі сфери людської діяльності. Разом з прогресом в галузі телекомунікацій набувають значущості нові освітні технології. Найважливішою з них є дистанційне навчання.

Дистанційне навчання використовується в освіті не перший рік. За останні роки питаннями організації і методичного забезпечення дистанційного навчання присвячено немало робіт зарубіжних учених (Alan Chute, Peter Knight, Mikhael Muchnic, Rey Thomas, Takeshi Utsumi та ін.). Накопичений чималий досвід та проведений цілий ряд досліджень на теренах пост-радянського простору (А. А. Андреев, А. О. Кривошеєв, Є. С. Полат, А. М. Тихонов та ін.), в яких розкриваються освітні можливості та переваги дистанційного навчання. Проте питання використання потенціалу дистанційного навчання як засобу підвищення якості освіти поки що розкриті недостатньо.

Слід зазначити, що інтеграція існуючих науково-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій з традиційними педагогічними методами та технологіями, особливі вимоги до організації сучасного навчального процесу, дозволяють інтерпретувати дистанційне навчання як ефективне доповнення традиційних форм навчання. Аналіз різних підходів до визначення та опису дистанційного навчання [1,5,6,11] дозволив встановити, що дистанційне навчання може виступати як:

- незалежна повнофункціональна форма навчання нарівні із очною;
- фрагмент, елемент, частина, що опирається на окремі засоби із вищезгаданої повнофункціональної моделі та доповнює очну чи заочну форму навчання;
- післядипломне дистанційне навчання;
- дистанційні курси підвищення кваліфікації;

Все перелічене дає можливість значно підвищити якість освітніх послуг.

Специфіка дистанційного навчання, можливість його застосування в усіх формах навчання, характерні організаційно-педагогічні вимоги до його реалізації сьогодні знаходять відображення у державній політиці, теоретичних та практичних дослідженнях різноманітних напрямів дистанційного навчання, що дозволяє поетапно формувати його науково-методичні засади.

Високий дидактичний потенціал дистанційного обумовлений такими його властивостями [3; 7]:

1. Підвищення ступеня інтерактивності між учасниками навчання

Традиційне проведення занять у вигляді аудиторних лекцій щодо багатьох спеціальностей має значні недоліки: втрати часу на конспектування, перенесення деяких розділів на самостійне вивчення, окремі студенти бояться бути висміяними однокурсниками через уявну примітивність і численність своїх питань.

Використання сучасних комунікаційних засобів полегшує доступ студентів до спілкування викладачами надає студентам можливість сформулювати свої запитання в письмовій формі, конфіденційно, та розгорнено отримати відповіді, не порушуючи регламенту лекції (не відволікаючи лектора й усіх інших слухачів курсу).

2. Диференціація студентів

Використання комп'ютера у даному випадку надає можливість здійснити повну диференціацію навчання за рівнем базової підготовки студентів. «Слабким» і «середнім» студентам буде потрібно уважно прочитати всю лекцію. Вони будуть змушені відстежувати логіку подання матеріалу та вникати в усі деталі. Більш «сильні» студенти не витратять даремно часу на опрацювання зрозумілого для них матеріалу, а відразу перейдуть до нових цікавих питань.

3. Виконання групових завдань у реальному часі

Навчання в колективі більш ефективно, ніж самостійне. Колективні навчальні дії збільшують захопленість та мотивацію. Розподіл ідей покращує міркування та поглиблює розуміння. Студенти повинні обговорювати матеріал, що вивчається, обмірковувати його, пов'язувати його зі своїм життєвим досвідом.

4. Швидкий зворотний зв'язок

Хороші результати дає можливість практично миттєвого зв'язку між студентами та викладачем. Цей зв'язок можна здійснювати за такою схемою: перше завдання видається всім студентам одночасно на особисту електронну скриньку. Виконане студентом завдання надсилається викладачеві для оцінювання. Останній формулює зауваження, що негайно доводяться до студента. Позитивна рецензія супроводиться новими завданнями. При потребі можна зв'язатися з викладачем і в режимі on-line, обговорити та проаналізувати відповідні завдання, отримати консультацію.

5. Ефективне використання часу.

Ефективне використання часу важливо і для студентів, і для викладачів. 75% тих, хто виходить в Інтернет, вивчає нові курси та предмети в зручний для себе час.

6. Високий ступінь мотивації.

Формування мотивації є одним з найважливіших завдань дистанційному навчанні. Адже навчаючись дистанційно, коли викладач не може здійснювати контроль за самостійним виконанням завдань, не може ідентифікувати того, хто сидить перед монітором за 10 чи 100 кілометрів, мотивація відіграє дуже велику роль.

7. Можливість інтенсифікації процесу навчання

Учасникам надається можливість освоювати учбові курси в спроектованому ними самими темпі та ритмі. Планування індивідуальної учбової діяльності є предметом обговорення й узгодження кожного зі своїм педагогом-куратором.

8. Створення ситуації успішності

Комплексна on- і off-line система оцінювання досягнень студентів базується на принципі врахування їхніх індивідуальних здібностей і пріоритетів. В навчально-пізнавальному процесі передбачена можливість призначення уроків заново з ротацією тестового матеріалу, що сприяє досягненню студентами запроєктованого рівня успішності.

Очевидно, що при дистанційному навчанні, котре вимагає розвитку самостійності в організації діяльності, студент набуває не тільки нових інформатичних компетентностей, необхідних кожному професіоналу для успішного функціонування в будь-якій діяльності, але й поповнює перелік навичок і компетентностей, що належать до соціально значущих, якими визначається подальша успішність людини у всіх сферах її життєдіяльності.

З метою вивчення поінформованості студентів про дистанційне навчання, а також з'ясування оцінки ними впливу дистанційних форм навчання на якість освіти, у Волинському національному університеті (м. Луцьк) було проведено *опитування* учасників навчально-виховного процесу. До опитування було залучено студентів 2-4-х курсів природничих та гуманітарних напрямів підготовки Волинського національного університету загальною кількістю 250 чоловік.

Опитування було здійснено за такими трьома блоками запитань:

Перший блок (запитання стосувалися якості освіти загалом та впливу дистанційної навчання на якість освіти):

1. Що Ви розумієте під поняття «якість освіти»; що впливає на якість освіти?

2. Як Ви вважаєте, чи вплине на якість освіти впровадження дистанційного навчання у вашому навчальному закладі?

Другий блок (запитання стосувалися загальної обізнаності студентів з особливостями дистанційного навчання):

1. Яке б Ви дали означення терміну «дистанційне навчання»?

2. Чи потрібно освоїти спеціальні програми і достатньо добре розбиратися в комп'ютері для того, щоб вчитися дистанційно?

Третій блок (представляв собою запитання із можливістю вибору одного або кількох варіантів):

1. За яких умов, при достатній поінформованості про дистанційне навчання, Ви б вступили до нашого вузу на дистанційну форму навчання з обраної спеціальності?

а) не проходжу за конкурсом на денну платну форму навчання;
б) не проходжу за конкурсом на заочну платну форму навчання;
в) подавав би документи відразу на дистанційну форму навчання, оскільки вона є більш зручною для мене.

г) подавав би документи відразу на дистанційну форму навчання, оскільки тут значно легше вчитися та складає заліки та екзамени, тут ніхто не контролює;

д) ні за яких умов не подав би документи на дистанційну форму навчання – у такому форматі взагалі не можна чогось навчитися.

Аналіз результатів опитування дозволив отримати такі дані. Аналіз відповідей на 1-е питання першого блоку показав, що більшість із опитуваних мають чітке розуміння поняття якості освіти. Зокрема були сформульовані ряд тверджень, що носять описовий та визначальний (щодо якості освіти) характер:

– чітке формування світоглядних позицій та моральних переконань учня, розвиток учня як особистості, що прагне й уміє самонавчатись (40 %);

– взаємозв'язок набутих знань із конкретними життєвими ситуаціями та здатність застосовувати їх на практиці (28 %);

– високий рівень здобутих знань (22 %);

– готовність учня навчатися протягом усього життя (18 %);

– забезпечення навчальних закладів сучасною технікою (зокрема комп'ютерами, ксерокопіювальною технікою тощо) та літературою (14 %);

– постійний моніторинг та контроль якості управління освітніми процесами з боку відповідних міністерств та відомств (6 %) тощо.

Аналіз відповідей на 2-ге питання першого блоку показав, що студенти позитивно оцінюють впровадження дистанційного навчання у вузі і можуть обґрунтувати свою думку (74%). Серед них 34% вважають, що його впровадження дозволить якісніше та ширше подати окремі курси; на думку 28% це дасть можливість підвищити якість надання освітніх послуг студентам, які навчаються заочно; 12% опитаних віднесли до впровадження із позитивом, обґрунтовуючи це зручністю навчання студентів 4-5 курсів, переважна більшість яких уже працює і не має можливості відвідувати заняття постійно. 20% респондентів позитивно оцінили впровадження, однак пояснити його позитивний чи негативний вплив на якість освіти не змогли. І тільки 6% відсотків негативно поставились до впровадження дистанційного навчання у вузі.

Після закінчення аналізу відповідей став зрозумілим той факт, що поінформованість студентів з питань дистанційного навчання є недостатньо високою. Зокрема на 1-е питання другого блоку більшість опитаних – 76 % – дали відповіді типу «це різновид заочного навчання» (36%), «це удосконалена версія заочного навчання» (18%), «це навчання на відстані за допомогою комп'ютера» (22%). 24% опитаних сформулювали більш точні відповіді. Однак загалом вони також базувались на вище зазначених фразах. Загалом із отриманих відповідей ми сформували узагальнене «студентське» означення: «Дистанційне навчання – це різновид, удосконалена версія заочного навчання за допомогою комп'ютера і з використанням засобів нових інформаційних технологій».

На 2-е питання другого блоку 82 % опитуваних переконані, що для того, щоб навчатися дистанційно, необхідно «освоїти спеціальні програми і достатньо добре розбиратися в комп'ютері». Хоча насправді, для дистанційного навчання використовуються відомі для широкого загалу користувачів послуги мережі Internet, зокрема поштові програми, наприклад, Outlook Express або The Bat (потрібно знати правила складання, отримання і відправлення листів, а також прикріплення до них файлів), так звані браузері, наприклад Internet Explorer або Opera (потрібно вміти переходити з однієї сторінки на іншу за гіперпосиланнями, вставляти і копіювати текст), та текстові редактори (MS Word тощо для редагування і написання текстів).

Аналіз питань третього блоку показав, що 42% опитаних подали б на дистанційну форму навчання документи лише у тому випадку, коли б не пройшли за конкурсом на денну чи заочну платну форму навчання; 22% опитаних подали б на дистанційну форму навчання документи лише тому, що тут значно легше навчатися та складати заліки та екзамени, тут ніхто не контролює; 6% – подали б документи відразу на дистанційну форму навчання, оскільки вона є більш зручною; 30% дали відповідь «ні за яких умов не подав би документи на дистанційну форму навчання – у такому форматі взагалі не можна чогось навчитися».

Аналіз відповідей дає підстави констатувати той факт, що поінформованість студентів з питань дистанційного навчання є недостатньо високою і, як наслідок, відповіді на запитання були часто обмеженими та однотипними, відбувалась прив'язка дистанційного навчання до заочного (2-й блок запитань), серед засобів навчання був названий лише комп'ютер, як результат це вплинуло на повноту та коректність відповідей на питання 1-го блоку та необ'єктивність відповідей на питання 3-го блоку.

Таким чином, узагальнюючи теоретичний та практичний матеріал, можна зробити такі висновки:

– дистанційне навчання надає можливість значно розширити та урізноманітнити класичне навчання. Використання комп'ютера та мережі Інтернет сприяють більш широкому висвітленню теми, підвищують можливості перегляду довідкових даних, великої кількості ілюстративного

матеріалу, його повне аналітичне висвітлення і т.п. Студенти із вищим ступенем сприйняття та розуміння зможуть швидко засвоювати матеріал і переходити до більш складних задач. Студенти, яким необхідно більше часу для виконання завдання, можуть скористатися конфіденційною консультацією з викладачами та іншими студентами. Під час виконання завдань студенти можуть працювати в групах без обмежень часу і місця;

– для успішної реалізації функцій дистанційного навчання сутність перелічених вище положень повинна бути відома як викладачам, так і студентам. Тоді вони будуть ефективно співпрацювати. Викладачам слід уникати просто дидактичних матеріалів, а займатися пошуками діалогів, проблемно-орієнтованих матеріалів, опрацювання яких сприятиме формуванню пізнавальних інтересів у студентів;

– значним поступом є те, що факт дистанційного навчання як безперечної позитивної тенденції у сучасних освітніх процесах, зрозумілий студентам навіть при їх недостатній поінформованості. Дистанційне навчання стає ефективним засобом підвищення якості освіти, а система дистанційного навчання стає не лише незалежною альтернативною системою навчання, а такою, використання якої разом з традиційною дозволяє підвищити якість навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанционное обучение: современное состояние и перспективы / В. И. Грищенко, А. М. Кудрявцев, Ю. В. Цыбенко // *Управляющие системы и машины*. – 1998. – №4. – С. 5-9.
2. Грищенко В. И. Дистанционное обучение: теория и практика. / В. И. Грищенко, С. П. Кудрявцева, В. В. Колос, Е. В. Веренич. – К.: Наукова думка, 2004. – 375 с.
3. Кондакова М. Л. Методические рекомендации по организации учебного процесса с использованием дистанционных образовательных технологий в условиях сетевого взаимодействия образовательных учреждений и организаций. / М. Л. Кондакова, Е. Я. Подгорная. – М.: СпортАкадемПресс, 2005.
4. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: [Навч. посібник]. / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко; За ред. В. М. Кухаренка. – [2-е вид., доп.] – Харків: НТУ «ХП», Торсінг, 2001. – 320 с.
5. Марховская Н. В. Проблемы дистанционного обучения: аспект психолого-познавательных барьеров. / Н. В. Марховская, А. И. Пилипенко – Брянск, 2001. – 115 с.
6. Олійник В. Дистанційна освіта та за кордоном і в Україні / В. Олійник. // *Імідж сучасного педагога*. – 2001. – № 1(12). – С. 22-29.
7. Соловйов А. В. Электронное обучение: проблематика, дидактика, технология. / А. В. Соловйов. – Самара: «Новая техника», 2006. – 462 с.
8. Поляков С. Операция «Мониторинг»: На деньги Всемирного банка в России создается национальная система мониторинга образования / С. Поляков. // *Школьное обозрение*. – 2002. – №1. – С. 2-3.
9. Словарь согласованных терминов и определений в области образования государств-участников Содружества Независимых Государств. – М., 2004. – С. 44.
10. Торрес. Р. Дж. Практическое руководство по проектированию и разработке пользовательского интерфейса. / Дж. Р. Торрес. – М., С.-Пб, К.: Вильямс, 2002. – 390 с.
11. International Review of Research in Open and Distance Learning, Vol. 2, № 2 Canada, 2001.
12. http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/ukr/de/ch_06.htm
13. http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=60649346